

STOOKOLIESLACHTOFFERS OP DE KUST VAN ZUID-KENNEMERLAND.

In het winterhalfjaar 1983/1984 is door leden van de Algemene Christelijke Jeugdbond voor Natuurstudie (ANJC) afdeling Haarlem en de Vogelwerkgroep Haarlem gezocht naar stookolieslachtoffers langs de kust tussen Noordwijk en IJmuiden. Helaas moest ook dit jaar geconstateerd worden dat er veel vogels het slachtoffer zijn geworden van de op zee drijvende olie. In het nu volgende verslag willen wij hier verder op in gaan.

Inleiding.

Voor het in zee geraken van olie is geen Amoco-Cadiz-ramp nodig, tabel 1 geeft een overzicht van de vervuilingbronnen.

Tabel 1.

Orzaken van olieverontreiniging op zee, over de gehele wereld gezien (in procenten).

-aanvoer vanaf land	43%
-scheepsvaart (ongelukken, lozingen)	35%
-natuurlijke sijpeling	10%
-atmosferisch transport	10%
-booractiviteiten	2%

Uit: "Olieverontreiniging op zee", door W. Koops, Natuur en Techniek 80/3.

Totaal belandt jaarlijks zo'n 5 à 10 miljoen ton olie in de wereldzeeën. Op de Noordzee hebben we voornamelijk te maken met aanvoer vanaf land (de Rijn voert bijvoorbeeld jaarlijks zo'n 70.000 m³ olie af naar zee) en lozingen door schepen en booreilanden. Zo werden er in 1983 door Rijkswaterstaat 1024 olievlekken op het Nederlands deel van de Noordzee aangetroffen. In 84 gevallen werd een olielozend schip door het patrouillerend vliegtuig betrapt. In een dergelijk geval worden lang niet altijd boetes opgelegd, en als zulks dan gebeurt, is de boete aan de lage kant, vergeleken met de kosten voor het laten schoonmaken van de tanks. Zelfs als het schoonmaken gratis gebeurt, maakt de reder kosten, want zeker op een schip geldt: tijd is geld!

Dit alles samen met een nog steeds vrij lage pakkans maakt dat het illegaal lozen van olie op zee aantrekkelijk blijft.

De geloosde olie blijft meestal op zee drijven, en spreidt zich daar uit tot een laagje van één molecuul dik, zodat al gauw een behoorlijke olievlek ontstaat. Hierdoor neemt de kans dat vogels in de olie terecht komen toe. De olie dempt de golfslag, zodat een rustig stuk zee ontstaat, aantrekkelijk voor een vogel om in te gaan zwemmen. Sommige vogelsoorten mijden olie echter wel degelijk, maar kunnen er tijdens het rusten of fourageren in terecht komen.

Als de vogel eenmaal in de olie terecht is gekomen, plakken zijn veren aaneen, waardoor het koude water tot op de huid kan doordringen, hetgeen al gauw longontsteking tot gevolg heeft. Bovendien zal de vogel zichzelf proberen te reinigen, waardoor olie in het spijsverteringsstelsel terecht komt, met alle gevolgen van dien.

Het overgrote deel van de besmeurde vogels sterft, en een (klein?) deel van de lijken spoelt aan op het strand, alwaar ze snel onderstuiven. Het gevonden aantal slachtoffers is dus slechts een fractie van het aantal omgekomen vogels. Een zeer klein percentage van de besmeurde vogels bereikt "levend" het strand. De overlevingskansen voor deze dieren zijn minimaal.....

Medewerkenden.

De volgende personen hebben een enkele keer of regelmatig het strand afgezocht naar stookolieslachtoffers:

André Bank, Nathalie Botman, Chris Braat, Cees Camphuysen, Fred Cottaar, Philipp Derks, Floris Duyvjes, Lodewijk Eekhout, Steve Geelhoed, Ronald de Graaff, Evert v. Huyssteeden, Ron van Houwelingen, Richard en Carolien Joosten, Erwin Kraan, Frida Jansen, Adrie Otte, Paul van 't Padje, André Sterk, Johan Stuart, Mark van Veen, Huub en Paul Veldhuizen van Santen, en Theo Zeegers.

Zij worden hartelijk bedankt voor hun inzet!

Telmethode.

Het strand tussen Noordwijk en Zandvoort werd 5 maal door ACJN leden op stookolieslachtoffers geteld. De kust tussen Zandvoort en Bloemendaal aan Zee werd 4 maal door ACJN-ers en 3 maal door VWG leden op "stookpieten" afgezocht. Voorts werd het noordelijkste gedeelte, tussen Bloemendaal aan Zee en IJmuiden 13 maal door VWG-ers geteld. (Zie tabel 2 voor het aantal getelde kilometers).

De kadavers, die hoofdzakelijk op de stormlijn werden aangetroffen, werden gemerkt door de rechtervleugelpunt af te knippen, dit om dubbeltelling te voorkomen. Van de dode vogels werd indien mogelijk het volgende genoteerd: soort, leeftijd, geslacht, oliebevuilding en staat. De oliebevuilding werd als volgt genoteerd:

+ zeker met olie bevuild

- zeker niet met olie bevuild

-? geen oliebevuilding geconstateerd; vanwege de onvolledigheid van het kadaver was het niet met zekerheid vast te stellen.

De verzamelde gegevens werden opgestuurd naar het Nederlands Stookolieslachtoffer Onderzoek (N.S.O.), alwaar de gegevens van de gehele Nederlandse kust verzameld en verwerkt worden.

Tabel 2.

Aantal getelde kilometers strand per tweewekelijkse periode

Periode	1-10 jan	15-28 jan	29jan- 11feb	12-25 feb	26feb 10mrt	11-24 mrt	25mrt 7apr	8-21 apr	22apr 5mei	Totaal
1.Noordwijk-Zandvoort	13,5	13,5	13,5	13,5	0	0	13,5	0	0	67,5
2.Zandvoort-Bloemend.	9	3,5	3,5	7	0	0	0	0	0	23
3.Bloemend-IJmuiden	18,5	4,5	11,5	5	11,3	5,8	10	2,8	1	60,4
	41	21,5	28,5	25,5	11,3	5,8	13,5	2,8	1	150,9

De resultaten worden gepubliceerd in de NSO-nieuwsbrieven.

EInd februari werd o.a. door het N.S.O. een internationale telling georganiseerd. In heel West-Europa werden de kusten op stookolieslachtoffers afgezocht. De verzamelde gegevens werden centraal verwerkt. Nederland wist met zijn vlakke, makkelijk te tellen kusten en "gunstige" ligging altijd het hoogste kilometergemiddelde te halen. Dit jaar echter was het kilometergemiddelde van Groot-Brittannië het hoogst....het is echter de vraag of dat iets is om trots op te zijn.....

Resultaten

In tabel 3 zijn de aantallen van op het strand gevonden dode vogels weergegeven. Daarin zijn ook vogels opgenomen, zoals lijsterachtigen die niet door stookolie zijn omgekomen. Hun doodsoorzaak is niet precies bekend, doch vermoedelijk zijn zij met mist boven zee geraakt, uitgeput en daarna verdronken.

In tabel 3 zijn 919 vondsten per gebied genoteerd. Het deel Noordwijk - Zandvoort is gebied 1, Zandvoort - Bloemendaal 2, het gebied Bloemendaal - IJmuiden noemen wij 3.

Drieteenmeeuw. Wanneer we naar de cijfers kijken valt direkt het hoge aantal Drieteenmeeuwen op. Met 46% van het totaal (fig.1) vormen zij de grootste groep. Verleden jaar namen de Drieteenmeeuwen 23,6% voor hun rekening in gebied 3.

Het is gebleken dat in heel West-Europa grote aantallen Drieteenmeeuwen aanspoelen. Onderzoekers in Frankrijk, waar de meeste vogels aanspoelden, schatten dat er 100.000 Drieteenmeeuwen zijn omgekomen. Verschillende mogelijke oorzaken werden onderzocht. Men kwam tot de conclusie dat de buitengewone weersomstandigheden (2 stormen vlak na elkaar) de sterfte veroorzaakt hebben. De vraag is echter of de bij ons aangespoelde Drieteenmeeuwen door dezelfde ramp zijn getroffen als de in Frankrijk aangespoelde vogels. De meeste vogels op het strand van Zuid-Kennemerland werden namelijk gevonden besmeurd met olie (tabel 5). Een verklaring zou kunnen zijn dat veel Atlantische Drieteenmeeuwen hun toevlucht zochten tot de Noordzee.

Tabel 3. Vondsten van stookolieslachtoffers per tweewekelijkse periode in de eerste vier maanden van 1984.

Soort.	0101-1401		1501-2801		2901-1102		1202-2502		2602-1103-1003		1103-2503-0803-2204-0505		Totaal		
	1	2+3	1	2	3	1	2+3	1	2	3	1	3	1	2	3
Roodkeelduiker	1														1
Duiker spec.						1									1
Dodaars			1											1	1
Noordse Stormvogel	1	2	7	2	3	2	4	1	1		2		16	3	6
Jan van Gent		3		3		2	2						7		2
Grote Jäger						1							1		1
Grote Mantelmeuw		2	1	7	4	2			3	2		1	7	1	15
Zilvermeuw	2	1	1	6	12	10	2	9	3	2			24	8	18
Stormmeuw		1	1			1							1	2	1
Drieteenmeuw	11	17	24	9	35	135	36	109	12	2	14	2	257	44	86
Kokmeuw						1	2	1					2	1	1
Dwergmeuw			1			1							2	1	3
Meuw spec			1	3		1	6		2				10	1	5
Alk	4	4	1	5	30	5	18	5	7	4	1		57	9	19
Zeekoet	9	29	23	13	41	31	7	36	6	4	7	1	106	32	75
Alk of Zeekoet						3			4				1	6	7
Papegaaiduiker						1							1		1
Spreeuw															
Merel							1	1			3		1	1	3
Koperwiek								8					8	1	9
Kramsvogel						5	1	10					15		16
Lijster spec.						2	1						3		3
Diverse						1	2	6	1	1	1	1	8	1	4
Totaal															

Handwritten notes and corrections at the bottom of the table, including 'Totaal' and 'Diverse' with various numbers and arrows pointing to specific rows.

Tabel 4. Levende met olie besmeurde vogels, Bloemendaal-IJmuiden, 1984.

	1 jan	7 jan	14 jan	21 jan	29 jan	11 feb
Scholekster	-	4	-	-	-	-
Steenloper	-	12	-	-	-	-
Drieteenstrandloper	40	23	28	-	-	-
Grote Mantelmeeuw	-	2	-	-	-	-
Zilvermeeuw	2	5	1	-	-	-
Drieteenmeeuw	2	6	3	17	-	20
Kokmeeuw	5	4	-	4	-	-
Zeekoet	1	3	-	-	-	-
Roodkeelduiker	-	-	-	-	1	-

Doodsoorzaken. Van 348 dode vogels op het strand van Noordwijk tot Bloemendaal werd bepaald of ze besmeurd waren met olie. Hiervan waren 269 vogels (77%) zeker met olie besmeurd, 20 (6%) zonder olie vlekken en bij 58 vogels (17%) kon de aanwezigheid van olie niet bepaald worden (-?). Deze gegevens zijn per soort uitgewerkt in tabel 5.

Het verschil tussen minimaal en maximaal aantal wordt veroorzaakt door een percentage -? vogels.

Tabel 5. Het percentage vogels met olie, Noordwijk-Bloemendaal, 1984.

	min.	max.
Duikers	100	100
Dodaars	100	100
Noordse Stormvogel	50	81
Jan van Gent	100	100
Toppereend	100	100
Zwarte Zeeëend	100	100
Eidereend	0	0
Grote Jager	100	100
Grote Mantelmeeuw	80	100
Zilvermeeuw	57	100
Drieteenmeeuw	84	98
Alk	90	97
Zeekoet	79	88
Papegaaiduiker	100	100

Uit deze tabel blijkt dat stookolie de belangrijkste doodsoorzaak was voor de door ons gevonden vogels. De doodsoorzaak van niet met olie gevonden vogels is in het veld niet vast te stellen. In dit verband is het interessant te wijzen op het onderzoek dat Jan Andries van Franeker in samenwerking met het NSO. Hij onderzocht de magen van 88 in Nederland aangespoelde Noordse Stormvogels. In 70 magen (80%) vond hij plastik; industriële korrels, plastikzakken, knopen, sigarettfilters, enz. Bij stormvogelachtigen blijkt plastik een belangrijke doodsoorzaak te zijn!

Alkachtigen. Een andere groep van op zee verblijvende vogels zijn de alkachtigen. Zij vormden 33% (fig.1) van de op het strand aangetroffen vogels. Dit percentage ligt een stuk lager dan het percentage van het winterseizoen 82/83, dat was toen 67%. Of in de rest van Nederland deze percentages ook lager zijn moet blijken uit het NSO verslag over 83/84. Niet alle alkachtigen konden gedetermineerd worden op soort. Dit kwam omdat soms schamele restjes aanspoelden van wat eens een vogel was. Determinatie op soort was ook niet mogelijk bij 1 'duiker' en 16 'meeuwen'.

Figuur 1.
Aandeel van enkele soorten in % per tweewekelijkse periode.

Diversen. Enkele vondsten werden samengevat in tabel 3 onder diversen. Het betrof de volgende soorten: 2 Eidereenden, 1 Kuifeend, 1 Toppereend, 1 Zwarte Zeeëend, 1 Fazant, 1 Scholekster, 1 Kievit, 1 Veldleeuwerik, 2 postduiven en nog 2 'vogels'.

Eén Eider werd gevonden tussen de pieren in IJmuiden en was waarschijnlijk door een schroef van een schip geraakt.

De Kuifeend, op 4 maart '84 gevonden, droeg een Engelse ring. Deze was hem 5 jaar eerder omgedaan in Colchester.

Olie op het strand. Tijdens de tochten over het strand werd er genoteerd of er olie op het strand lag. Op 1 januari 84 lag er bij IJmuiden over een strook van ongeveer 5 km. lengte verse, plakkerige stookolie. Dit had voor de op het strand verblijvende vogels duidelijke gevolgen; wij zagen vele vogels met olie rondlopen. Met name langs de vloedlijn fouragerende Drieteenstrandlopers waren van een bruine buik voorzien. Tabel 4.

Ook op 21 en 29 januari werden klontjes olie op het strand gevonden.

Invloed van het weer op de tellingen.

Op 25 en 26 februari 1984 werd de jaarlijkse internationale telling gehouden. In figuur 2 zijn de kilometergemiddelden weergegeven van 4 delen van het strand van Zuid-Kennemerland. Bij IJmuiden werden weinig vogels gevonden, dit aantal stijgt naar het zuiden toe en bij Noordwijk worden de meeste vogels gevonden. Wij vermoeden dat de wind van invloed is geweest op dit verloop. Het strand van Bloemendaal tot IJmuiden lag namelijk in de luwte van de Zuidpier, drijvende vogels spoelen daar dus niet aan.

In het weekend van 21, 22 januari '84 was de situatie juist omgekeerd. Door harde zuidwestenwind werden de vogels het strand ten zuiden van de Zuidpier opgeblazen. We vonden toen op dat traject namelijk veel meer vogels dan bij andere tellingen.

Conclusie.

De aanwezigheid van stookolie in zee heeft in de winter 1983/1984 wederom kwalijke gevolgen gehad voor de tevens in zee verblijvende vogels. In de tijd dat er veel zeevogels op de Noordzee fourageren en rusten, de maanden januari en februari, vallen de slachtoffers. Een klein deel van de op zee gestorven vogels, zo'n 900, vonden wij dood op het strand. Ook werden er nog honderden levende vogels op het strand gezien die in aanraking waren geweest met stookolie. Enkel hiervan werden gerevalideerd in vogelasiels. De vraag is nu of deze jaarlijkse sterfte invloed heeft op de broedvogel-populatie. Achteruitgang is in bepaalde kolonies Alken zeker aangetoond. Dit feit en het onnodige dierenleed zijn redenen genoeg om met kracht de vervuiling van de zee tegen te gaan.

De Noordzee-conferentie in oktober, gehouden in Bremen was misschien een kleine stap in de goede richting.

Dit artikel is een product van de samenwerking tussen A.C.J.N. en de Vogelwerkgroep Haarlem. Deze positieve samenwerking hopen wij voort te zetten in het volgende "stookpieten"seizoen. We willen dan meer systematisch gegevens verzamelen met de hulp van meer vogelwerkgroepleden. Dit artikel verschijnt in de "Duinpan" en "De Fitis".

Literatuur.

Cottaar F. Huijssteeden, E.v. Olieslachtoffers langs de kust van Zuid-Kennemerland 1982/'83. De Fitis '83, nr. 6.

Ende, F.P. van den. Recente publicaties. NSO-nieuwsbrief, 84, nr. 1.

Franeker, J.A. van. Plastics - een bedreiging voor zeevogels. NSO-nieuwsbrief, nr. 14, 1983.

Koops, W. Olieverontreiniging op zee. Natuur en Techniek, 80/3.

Chris Braat, Hoevestein 239 10B, 6708 AK Wageningen. Johan Stuart, Gen. Cronjéstr. 107 rd, 2021 JD Haarlem.

Km.gemiddelde op 4 trajecten. 25 en 26 februari 1984

